

G. LOWELL FIELD & JOHN HIGLEY: *Elitism*. Routledge & Kegan Paul, London 1980, 135 s.

Nykyaikaisen yhteiskuntatieteen historia aina 1930-luvulle saakka oli elitistisen näkökannan läpituokema. Tämän vuosisadan alkupuolella mm. *Gaetano Mosca*, *Vilfredo Pareto* ja *Robert Michels* kirjoittivat elitistisestä poliittisesta teoriasta. Tänä päivänä on hyvin harvoja julkisesti tunnustautuvia tai tietoisia elitistejä tai henkilöitä, jotka avoimesti kehittelevät elitistisiä malleja. Nykyinen yhteiskuntatiede kannattaa lähinnä »demokraattista eliittiteoriaa», joka esittää lohduttavasti, että vaikka eliiteillä on keskeinen rooli nykyaikaisten yhteiskuntien hallitsemisessa, tätä roolia ei ole nähtävä epämiellyttävänä eikä siitä ole vaaraa demokratialle.

Käsilläoleva teos lähtee liikkeelle em. klassikkojen esittämästä vanhasta väitteestä, että eliittejä on aina olemassa ja että heillä on todennäköisesti ratkaiseva merkitys yhteiskunnan toiminnoissa.

Kirjan ensimmäinen luku käsittelee elitistisen paradigman varjoon joutumista ja uuden paradigman nousua sen tilalle. Selitystä tälle kirjoittajat hakevat toisen maailmansodan jälkeisestä länsimaisesta ajattelusta, jossa vallitsevana ajatusmallina on ollut (ja on edelleenkin) »hyvinvointivaltio»-paradigma, mihin eliittiajattelu ei ole hyvin luontunut.

Kirjoittajien punaisena lankana tuntuu olevan voimakas näkemyksellisyyden korostaminen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa. Näin ollen teos on myös eräänlainen ohjekirja eliiteille, jotka ovat vaikeuksissa nykyajan arvojen ja ongelmien viidakossa. Ennen hyvinvointivaltion sivutuotteena tullutta »ideologian loppua» oli vallitsevana kaksi erilaista ristiriitaista näkemystä maailmasta. Tyytyväinen liberaalikäsitely oli karrikoiden ilmaistuna se, että yksityisen yritystoiminnan vapaudella poliittisesta kontrollista tavaroiden ja tuotannon suhteen saavutetaan maanpäällinen paratiisi. Tyytymättömien sosialistien näkemys puolestaan oli, että em. organisaatio toimii riistojärjestelmänä ja kehityksen jarruna sellaiseen paratiisiin kuljettaessa. Mutta sitten tuli *John Maynard Keynes* ja saatiin aikaan näiden kahden näkemyksen välille kompromissi, jonka pohjalta 1950-luvun loppuun mennessä oli luotu järjestelmä, joka toimii kapitalistisen yritystoiminnan varassa ja johon on liitetty huomattava sosiaaliturva. Näin myös tapahtui eliittien vapautuminen ideologisista preskriptioista. Nyt 1970-luvulla eteen tulleet vaikeudet kansainvälisen talouslaman seurauksena ovat tekemässä hyvinvointi-ideologiaa mahdolltomaksi ja tässä kirjoittavat näkevät uuden ajattelutavan mahdollisuuden ja »pakon» ongelmien järjestämiseksi.

Kirjan toisessa luvussa kirjoittajat tuovat esiin uudelleen käsitteellistetyn eliitti-paradigman. Luku sinänsä on mielenkiintoinen ja ajatuksia herättävä, mutta kirjoittajat unohtavat kokonaan sen laajan keskustelun, mikä on käyty *C. Wright Millsin* »The Power Elite» -teoksen pohjalta. Kiistahan koski sitä, onko yhteiskunnassa yksi vai useampia eliittejä. Tuntuu siltä, että Field ja Higley ovat kuitenkin tietoisesti sivuuttaneet tämän debatin. Koko kirjassa on itse asiassa vain 16 alaviitettä ja näissäkin hu-

mautuksissa kirjoittajat viittaavat etupäässä omiin aikaisempiin kirjoituksiinsa.

Kirjoittajat määrittelevät käsitteen »eliitti» seuraavasti: Eliiitit ovat henkilöitä, jotka toimivat strategisissa asemissa julkisissa ja yksityisissä organisaatioissa (s. 20). Kansallista eliittiä tunnistettaessa organisaatiot on poimittava suurten ja voimakkaiden joukosta.

Kun marxilaisen paradigman mukaan tärkeät muutokset yhteiskunnassa tapahtuvat antagonististen luokkasuhteiden määrääminä, niin eliitti-paradigman mukaan determinoivia tekijöitä ovat eliitti-ideat ja -toimet, kuitenkin sillä Fieldin ja Higleyn korostamalla rajoituksella, että eliitit tarvitsevat aina ei-eliittiryhmien tuen toiminnollaan. Näkemys tuntuu hieman kummalliselta, paremminkin voitaisiin perinteiseen eliittiteoriaan nojautuen ajatella, että eliitit asettavat ne rajat, joissa ei-eliitin käyttäytyminen ja asenteenmuodostus tapahtuvat.

Kuitenkin tekijät lähtevät siitä, että ei-eliittien orientoituminen sosiaaliseen ja poliittiseen maailmaan määräytyy yhteiskunnan saavuttaman sosio-ekonomisen kehitystason mukaan, ja tältä perustalta he esittävät »kehityksellisen» viitekehysten, jossa tarkastelevat eliitin ja ei-eliitin välisiä suhteita eli niitä rajoja, joissa eliittien toiminta on mahdollista.

Yhteiskuntien neljää sosio-ekonomista kehitystasoa koskeva kirjan jakso on valaiseva, mutta ei varsinaisesti mitään uutta tuova. Tekijät pyrkivät osoittamaan, miten organisoidun ruumiillisen työn kasvu on välittömästi liittynyt vastaavasti ei-ruumiillisen, byrokraattisen, työn kasvuun. Agrikulttuurallisissa alikehittyneissä olosuhteissa ei tarvittu järjestyksen turvaamiseen ja työmotivaatioon liittyvien asioiden hoitamiseen täyspäiväisiä toimihenkilöitä. Vasta alkuasteella oleva urbanisoituminen ja työväenluokan synty loi poliittisen ohjauksen ongelmia, joiden hoitamiseen tarvittiin byrokraattiset organisaatiot. Tiettyjä henkilöitä sijoitettiin tällaisten yhteiskuntien byrokraatioiden strategisille paikoille ja näin ollen heistä tuli vallanhaltijoita, eliittejä.

Teos pureutuu myös nykyaikaisen länsimaisen yhteiskunnan erilaisiin ongelma-alueisiin (lama, terrorismi, turvattomuus),

joskin pintapuolisin ja vielä kehittelyn tasolla olevien ajatusrakennelmin. Uusien näkökulmien esittäminen onkin kirjan positiivisin anti. Kuitenkin kirjoittajien vakuuttelusta huolimatta jää epäilemään, tarjoaako heidän esittämänsä paradigma »oleellisesti» paremman välineen politiikan ymmärtämiselle kuin »yksipuolinen» marxilainen, klassinen elitistinen, »epämääräinen» demokraattinen paradigma tai »triviaali» hyvinvointivaltio-paradigma.

Voimakasta kritiikkiä kirjassa saa osakseen liberalismi. Field ja Higley pyrkivät antamaan vastauksen kysymykseen, miksi »liberaalis-demokraattiset» periaatteet ja hallitsemismallit eivät ole saaneet laajenevaa jalansijaa maailmassa sitten vuosisadan vaihteen. Keskeisenä selittävänä tekijänä liberaalisen doktriinin degeneraatiolle kirjoittavat näkevät liberaalien haluttomuuden hyväksyä tietyt perusolettamukset inhimillisen yhteiskunnan poliittisesta luonteesta: politiikka on seurausta rationalisti sovittamien eturistiriitojen olemassaolosta ihmisten joukossa. Toisena keskeisenä degeneraation syynä he näkevät liberaalien yksinkertaisen hyvinvointivaltio-ajattelun hyväksymisen toisen maailmansodan jälkeen. Liberaalit arvot katosivat tähän »arvovapaaseen»oppiin.

Sen sijaan elitistinen paradigma on avoimesti normatiivinen ja lähtee siitä, että kaikissa yhteiskunnissa vapaus ja tasa-arvo on sovitettava yhteen eliittien olemassaolon kanssa. On nähtävä, että eliittihenkilöillä on aina enemmän valtaa ja tavallisesti heillä on enemmän rikkautta, statusta ja etuoikeuksia kuin muilla henkilöillä. Yksinkertaisena historiallisena selityksenä eliittien olemassaololle tekijät pitävät työnjakoa, joka on synnyttänyt monimutkaisten organisaatioiden valtahierarkiat.

Viidennessä luvussa kirjoittajat pohtivat eliittien merkitystä maailman ongelmien hallitsemisessa. Kirjoittajat lähtevät siitä, että »interdependence» on kaventanut omavaraista politiikkaa ja eri valtioiden eliitteillä on keskeinen tehtävä nykyajan ongelmien ohjauksessa. Kuitenkin he esittävät hyvin pessimistisen näkemyksen, jonka mukaan näitä poliittisia ongelmia ei voida suinkaan ratkaista, vaan ainoastaan järjestellä, koska ei ole olemassa yhteisiä moraa-

lisiä standardeja, joihin kaikki voisivat sitoutua.

Nykyajan maailman ongelmat vaativat neuvottelujärjestelyjä, jotka luovat erityisen tarpeen eliittitoimintaan, jossa demokraattinen prosessi syrjäytyy ja eliittien näkemys painaa vaakakupissa enemmän. Keskeisimmiksi maailmanlaajuisiksi ongelmiksi kirjoittajat esittävät kaksi konfliktia: pohjoinen-etelä ja kommunististen ja ei-kommunististen valtioiden välinen konflikti.

Kirjoittajat onnistuvat mielestäni osuvasti valottamaan kehittyneen vs. kehittyvän maailman problematiikkaa »hyvinvoinnin kasvun tielle» tulleista vaikeuksista käsin. Tätä he pohtivat myös imperialismi-perspektiivistä. Osuvien analyysien jälkeen kirjoittajat päätyvät pohdiskelemaan siirtomaajärjestelmän murtumista toisen maailmansodan jälkeen ja sen vaikutuksia Lännelle: Euroopan maailmanrooli ja merkitys äkkiä hupeni, jopa niiden eurooppalaisten valtioiden silmissä, jotka eivät olleet omistaneet siirtomaita; dekolonisaatio oli psykologinen isku Euroopan omanarvontunolle.

Vaikka Amerikan Yhdysvallat eivät päässeekään mukaan siirtomaiden valloitukseen imperialismien kulta-aikana, niin kuitenkin oma lehmä saatiin ojaan Indo-Kiinan sodan jatkonäytöksessä. Ideologisista syistä johdun amerikkalaiset eivät yleensä koskaan nähneet USA:n interventiota Indo-Kiinaan myöhästyneenä siirtomaahankkeena, joksika Field ja Higley sen laskevat. USA:ssa interventio alunperin ja aina pääasiassa nähtiin annettuna apuna ihmisille, jotka otaksuttavasti tunsivat itsensä kommunistisen eks-

pansion uhkaamiksi. Intervention epäonnistuminen Vietnamissa oli siksi vakava isku amerikkalaiselle itseymmärrykselle ja itsekunnioitukselle. Historiallisesti se oli ensimmäinen Yhdysvaltojen joukkojen tappio sodankäynnissä. Tämä tapahtui aikana, jolloin USA oli kiistämättä johtava sotilasmahti maailmassa. Kirjoittajien mukaan tappion psykologinen trauma voi olla voimakkaampi kuin eurooppalaisten kohdatesaan imperiumin nopean hajoamisen.

Tällaisten maailmanlaajuisten poliittis-taloudellisten ongelmien analyysin kytkemisen länsimaiden psykologiseen »tilaan» joutaa kirjassa hieman triviaaliin ja naiviin johtopäätökseen, jonka mukaan avain maailman keskeisten ongelmien hallitsemiseen löytyy siitä, että Länsi saa sille kuuluvan arvonsa takaisin. Oivallisempi johtopäätös olisi ehkä löytynyt luvun alussa esitetyn interdependenssin syvällisemmästä analyysistä.

Kirjan viimeisessä luvussa kirjoittavat testaavat paradigmaansa asettamalla sille uusia ja tärkeitä kysymyksiä, jotka jokainen sinällensä vaatisi syvällisemmän käsitelyyn. Sama ilmiö on tietysti mielessä leimaa-antavana piirteenä koko kirjassa. Pienen sivumäärään on mahdutettu paljon erilaisia, mutta tärkeitä nyky-yhteiskuntaa koskettavia kysymyksiä. Näin ollen teos jää politiikan teoriaan uusia näkökulmia tuovaksi puheenvuoroksi, jonka todellinen heuristinen arvo paljastuu vasta myöhemmin.

Risto Lehtinen